

ਕੋਈ ਗੀਤ ਕਦੋਂ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਮੱਤੀ 15:7-20; ਮਰਕੁਸ 7:6-8, 14-23, ਇਕ ਨੇੜ ਝਾੜ

ਪਿਛਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ‘ਰੀਤ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਮੂਲ ਵਿਚ ‘ਉਹ ਜੋ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ’ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਕੋਈ ਗੀਤ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਬੁਰੀ ਹੈ। ਪਰ, ਮੱਤੀ 15 ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ 7 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗੀਤਾਂ ਬੁਰੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਵਚਨ ਪਾਠ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੋਈ ਗੀਤ ਬੁਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤਿੰਨ ਪੈਮਾਨੇ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ *ਕੋਈ ਗੀਤ ਤਦ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੇ ਸਾਫ਼ ਹੁਕਮ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦੀ ਹੈ*।¹ ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹੋਰ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਰਖੀਏ (2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 13:5)!

ਕੋਈ ਗੀਤ² ਉਦੋਂ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਮੜੀ ਜਾਵੇ (ਮੱਤੀ 15:7-9; ਮਰਕੁਸ 7:6-8)

ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਸੀਹ ਬੜਾ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ: ‘‘ਹੇ ਕਪਟੀਓ! ਯਸਾਯਾਹ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਖੇ ਠੀਕ ਅਗੰਮਵਾਕ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਮੈਥੋਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਓਹ ਵਿਰਥਾ ਮੇਰੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ’’ (ਮੱਤੀ 15:7-9)। ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਯਸਾਯਾਹ 29:13 ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਬ ਵਿਚ, ਨਬੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਪਟੀਆਂ ਨੂੰ ਡਾਂਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਚਨ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਯਸਾਯਾਹ ਦੇ ਵਚਨਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਅਹਿਮ ਸਬਕ ਸਿੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ: ‘‘ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਦਰ’’ ਕਰਨਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਖੁਦਾ ਅੱਗੇ ਸਾਡਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਦਿਲੋਂ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ (ਮੱਤੀ 22:37; ਰੋਮੀਆਂ 6:17; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 6:6; ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 3:16; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 9:7)। ਅਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਬੰਦਗੀ ‘‘ਵਿਰਥਾ’’ (ਬੇਕਾਰ³) ਹੈ, ਜੇ ਇਹ ਦਿਲੋਂ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਦੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਭਾਗ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ; ‘‘ਓਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ’’ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ‘‘ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ’’ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੀਆਂ ‘‘ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ’’ ਹੋਣ। ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ, ਯਿਸੂ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਗੀਤ ਹੈ, ਖੁਦਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਹੀਂ।

ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ

ਕੀ ਮਸੀਹ ਨੇ ਹਰ ਵਾਰੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਭਿਸ਼ੇਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ? ਨਹੀਂ, ਜੇ ਉਹ ਬੇਤੁਕੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਗਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਥੋਪਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾਈ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਓ ਦੂਜੇ ਪੈਮਾਨੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ: *ਕੋਈ ਰੀਤ ਤਦ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਮੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।*

ਹਰ ਕੋਈ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ, ਸਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਰੀਤਾਂ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਥੋਪਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮ ਠਹਿਰਾਉਣਾ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਵੀ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮਜ਼ਾਕ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।

ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸਿਖਾਇਆ ਕਿ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਥੋਪਣਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਹੀ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ‘ਆਪਣੇ ਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ’ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਬਦਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਪਰਗਟ ਇੱਛਾ) ਅਤੇ ਜੇ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਢੰਗ), ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ: ⁴ ਵਧੇਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਡਲੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪ੍ਰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਗੀਤ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਕਰੀਨ ਤੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ? ⁵ ਮੈਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੀ, ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਕਿਸੇ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਗੀਤ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਭੋਜ ਲੈਣ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਵਚਨ ਪੜ੍ਹਣਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ? ⁶ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਉਹ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਭਵਨ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਦੂਸਰੀ ਮੰਡਲੀ ਐਤਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਲਾ ਇਹ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ? ⁷ ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਕਿ ‘ਕੀ ਇਹ ਵਿਹਾਰਿਕ ਹੈ?’ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਪੁੱਛ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ‘ਕੀ ਇਹ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ?’

ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਸਾਨੂੰ ਬੰਦਗੀ ਲਈ ਇਕ ਨਮੂਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸਾਡੇ ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ, ਮੰਡਲੀਆਂ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਅਪਨਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ, ਜੋ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਖ਼ੁਦਾਈ ਨਮੂਨਾ) ਅਤੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਭਾਵ ਉਸ ਖ਼ੁਦਾਈ ਨਮੂਨੇ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਸਾਡੇ ਢੰਗ) ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਰੀਏ।⁸

ਜਦ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮੁਸਕੋਰੀ, ਓਕਲਾਹੋਮਾ ਵਿਚ ਵੈਸਟਸਾਈਡ ਚਰਚ ਆਫ਼ ਕ੍ਰਾਈਸਟ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਚਾਰਲਸ ਕੈਲੀ ਨਾਂਅ ਦਾ ਇਕ ਸੌਂਗ ਲੀਡਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਦੀ

ਕਦੀ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਭੋਜ ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ, ਇਸ ਰੀਤ ਦੇ ਉਲਟ ਚੰਦਾ ਭੋਜ ਦੇ ਫ਼ੌਰਨ ਬਾਅਦ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਭੋਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਤੇ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।⁹ ਇਕ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਭੋਜ ਦੇ ਬਾਅਦ ਚੰਦਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਤੋਂ ਆਈ ਇਕ ਔਰਤ ਝੱਟ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ‘ਮੈਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹਾਂ?’ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਮਿੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ‘ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ’¹⁰ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਬਦਲਾਅ ਕਰਨਾ ‘ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼’ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦਿਆਂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ; ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਮੜ੍ਹਣਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਸਭ ਇਸ ਹਾਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਵਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਅਸੀਂ ਖੁਦਾ ਦਿਆਂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?’

ਰੀਤਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕਰਨਾ

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ‘ਰੀਤਾਂ ਦੀ’ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਅਰਥ ਨਾਲ ਕਿ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਕਸਰ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ‘ਰਵਾਇਤੀ ਪਰਿਵਾਰ’¹¹ (ਭਾਵ ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪਰਿਵਾਰ) ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ‘ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿੰਨਾ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ?’ ਪਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ‘ਕੀ ਇਹ ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ ਹੈ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ?’ (ਮੱਤੀ 21:25)।

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ‘ਰੀਤਾਂ ਵਾਲੀ ਕਲੀਸੀਆ’ ਕਹੇ ਜਾਣ ਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ‘ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ’ ਕਹਿ ਕੇ ਨਕਾਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਲੇਬਲ ਲਾਉਣ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਲੀਸੀਆਵਾਂ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ‘ਰੀਤਾਂ ਦੀ’ ਦਾ ਨਾਂਅ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਹਰ ਮੁੱਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਲੈਕਚਰ ਸੁਣੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੀਤੇ ਵਿਚ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਿਛਾਂਹ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਵਿਵਾਦ ਬੇਲੋੜੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੀ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਹਰ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਹੈ? ਜੇ ਮੁੱਢਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੰਕਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਰੀਤ ਜਦ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਮੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ‘ਰੀਤਾਂ ਦੀ’ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਵਾਲ ਖੁਦਾ ਦਿਆਂ ਹੁਕਮਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: ਸਾਡਾ ਹਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕੰਮ ਕਾਜ, ਵਚਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਖਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ‘‘ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਸਾਂ?’’ ਯਕੀਨਨ ਹੀ ਸਵਾਲ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ‘‘ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਗੇ?’’ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਖੁਦਾ ਆਪਣੀ ਪਰਗਟ ਇੱਛਾ ਭਾਵ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਕੀ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ?’’ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 17:11)। ਆਓ ਅਸੀਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹੀਏ (ਮੱਤੀ 21:25) ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ‘‘ਸੁਰਗ ਵੱਲੋਂ’’ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਹਰ ਮਸੀਹੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ‘‘ਮਨੁੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ’’ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਥੋਪ ਕੇ ਮੁਜਰਮ ਨਾ ਬਣੀਏ।

ਇਹ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਕੀ ਮੈਂ ਜੋ ‘‘ਰੀਤਾਂ ਦੀ’’ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਲਝਣ ਸੁਲਝਾ ਲਈ ਹੈ? ਕੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਨਹੀਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਮਕਸਦ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮ ਨਾ ਠਹਿਰਾਈਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ‘‘ਰੀਤਾਂ ਦੀ’’ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਕਹੀਏ ਕਿ ਇਹ ਸਾਲਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਜਾਂ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੈਮਾਨੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਬਣਾਈਏ।

ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ; ਯਹੋਸ਼ੁਆ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ: ‘‘ਤੂੰ ਨਿਰਾ ਤਕੜਾ ਹੋ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋਸਲਾ ਰੱਖ ਤਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਉਸ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਸ ਦਾ ਮੇਰੇ ਦਾਸ ਮੂਸਾ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਾਲਨਾ ਕਰ ਕੇ ਪੂਰਾ ਕਰੇਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਅਥਵਾ ਖੱਬੇ ਨਾ ਮੁੜੇਂ ਤਾਂ ਜੋ ਤੂੰ ਜਿੱਥੇ ਜਾਵੇਂ ਤੇਰਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੋਵੇ’’ (ਯਹੋਸ਼ੁਆ 1:7; ਵੀ ਵੇਖੋ 23:6)। ਅਸੀਂ ‘‘ਸੱਜੇ ਮੁੜਨ’’ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ (ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ‘‘ਖੱਬੇ ਮੁੜਨ’’ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ (ਉਸ ਦੀ ਪਰਗਟ ਇੱਛਾ) ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਝੀਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ‘‘ਮੁਤਾਬਕ ਸਭ ਕਰਨ’’ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ!

ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਸੀਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚਾਈ ਇਨੀ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਮਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕੋਈ ਰੀਤ ਉਦੋਂ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਮੱਤੀ 15:10-20; ਮਰਕੁਸ 7:14-23)

ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਗੁਪਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਸੀਹ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੇਲਿਆਂ ਦਾ ਬਚਾਓ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਵਚਨ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਵਾਕ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕੋਲ ਸੱਦ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਮੇਰੀ ਸੁਣੋ ਅਤੇ ਸਮਝੋ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਸਕੇ (ਮਰਕੁਸ 7: 14, 15)।

ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਇਹ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਧੋਣ ਦੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੀਤ ਬੇਤੁਕੀ ਹੈ। ਸੱਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਹੱਥ ਧੋਤੇ ਖਾਧਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ¹² ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ (ਮੱਤੀ 15:20)। ਇਸਦੇ ਉਲਟ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭਾਵ ਉਸਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮਸੀਹ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਫੌਰੀ ਸਵਾਲ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਮਤਲਬ ਸਨ। ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿੱਟੇ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ: “ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭੋਜਨ ਅਸ਼ੁੱਧ ਠਹਿਰਾਏ¹³” (ਮਰਕੁਸ 7: 19)। ਅਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਨ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਜ਼ਾਕੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਯਹੂਦੀ ਕੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਹੁਕਮ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 11) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10: 14)। ਮਸੀਹ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇਨੀਆਂ ਦੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕੱਲਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਤਰਸ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਅਰਥ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੋ” (ਮੱਤੀ 15: 15)। “ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ” ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ!¹⁴

ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿ “ਭਲਾ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਨਿਰਬੁੱਧ ਹੋ?” (ਮਰਕੁਸ 7: 18)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਭੀੜ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਉਸ ਨੇ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ, “ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਭਈ ਜੋ ਕੁਝ ਬਾਹਰੋਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਉਹ ਨੂੰ ਭਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਰ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਦਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ” (ਮਰਕੁਸ 7: 18, 19)। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਪਖਾਨੇ ਰਾਹੀਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਇਕ ਸੁਭਾਵਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਮਹੱਤਵ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਇਕ ਚੌਕਸੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਆਰ. ਸੀ. ਫੋਸਟਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ੀਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਹਿਰ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਇਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ।”¹⁵ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਮਾਂ ਪਿਓ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਇਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ!” ਦੇਹ ਤਾਂ “ਖੁਦਾ ਦੀ ਹੈਕਲ ਹੈ” (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 3: 16, 17; 6: 19); ਇਸ ਲਈ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਸੀਹ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਸਿਹਤਮੰਦ ਭੋਜਨ ਤੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ‘ਅਸ਼ੁੱਧ’ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ:

ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿੱਕਲਦਾ ਹੈ ਸੋਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭਰਿਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰੋਂ

ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਰੇ ਖਿਆਲ, ਹਰਾਮਕਾਰੀਆਂ, ਚੋਰੀਆਂ, ਖੂਨ, ਜ਼ਨਾਹਕਾਰੀਆਂ, ਲੋਭ, ਬਦੀਆਂ, ਫਲ, ਮਸਤੀ, ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ, ਕੁਫ਼ਰ, ਹੰਕਾਰ, ਮੂਰਖਤਾਈ ਨਿੱਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿੱਕਲਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭਰਿਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ (ਮਰਕੁਸ 7:20-23)।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ

ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ‘ਬੁਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ’ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ‘ਮਨ’ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਮਨ ਜਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਨ ਤੋਂ ਖੁਦਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ (ਮੱਤੀ 15:8; ਮਰਕੁਸ 7:6)। ਇੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਾਹਰੀ ਰੂਪ ਭਾਵ ਉਸ ਤੇ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਮਨ ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਲਿਆਈ ਅਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਦੋਵੇਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਰੀਤ ਦੇ ਬੁਰਾ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਓ ਮਿਲਦਾ ਹੈ: ਕੋਈ ਰੀਤ ਤਦ ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਜਦ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੂਹਾਨੀ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦੀ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮਸੀਹ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੀਤਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ (ਮਰਕੁਸ 7:8)।

ਅੱਜ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਰੀਤ ਨੂੰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਰੀਤ ਦੇ ਬੁਰਾ ਹੋਣ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਤਹਿ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਰੁਕਾਵਟ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਾਂਚ ਦੀ, ਸੱਚਾਈ ਘੱਟ ਸਿਖਲਾਈ ਵਧੇਰੇ ਹੈ; ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਖ਼ਤਰਾ, ਜਿਸਦੀ ਅਸਾਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਫ਼ਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦਾ ਦਿਆਂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਜ਼ਰਮ ਨਾ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਫਿਰ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਨੀਆਂ ਅਹਿਮ ਹੋ ਜਾਣ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋੜਨ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਧੇਰੇ ਮੁਜ਼ਰਮ ਠਹਿਰਾਈਏ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋ, ‘ਮੈਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ?’ ਚੌਕਸੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਅਹਿਮ ਹੋਣ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਦੋ ਲੋਕ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਤਾਂ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਲਟ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਇਲਜ਼ਮ ਲਾਉਣ ਦੇ ਮੁਜ਼ਰਮ ਨਾ ਹੋਈਏ (ਮੱਤੀ 7:1, 2; ਰੋਮੀਆਂ 2:1)। ਆਓ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਇਲਜ਼ਮ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਆਪਣਾ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹੋਈਏ।

ਸਾਰ

ਰੀਤ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਬਾਈਬਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਅਰਾ ਪਿਆਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ: ‘ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਭਾਵ ਏਕਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ; ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ, ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ, ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ।’ ਇਸ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਕ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਓ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

‘ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਭਾਵ ਏਕਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ।’ ‘ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਗੱਲ’ ਇਨੀ ਖ਼ਾਸ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਚਨ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 10: 17)। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ, ਸਾਡਾ ਇਕ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 1: 10)। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸੁਝਾਓ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ: ‘ਜੋ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਉਸ ਲਈ ਬਾਈਬਲ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ?’ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਬਾਰੇ ਖ਼ਾਸ ਸਵਾਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ‘ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?’ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ‘ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿੱਥੋਂ ਹੋਈ ਸੀ?’

‘ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ।’ ‘ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ’ ਇਨੀ ਖ਼ਾਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਚਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਥੋਪੀਏ। ‘ਆਜ਼ਾਦੀ’ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਕ ਹੈ।¹⁶ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਂਚਦੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: ‘ਕਿਸੇ ਆਗਿਆ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਸੇ ਮਹੱਤਵ ਵਾਂਗ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ?’

‘ਸਭ ਗੱਲਾਂ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ।’ ‘ਜਦ’ ਫ਼ੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਮਸੀਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਤਦ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 13: 35; ਰੋਮੀਆਂ 12: 10)। ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਡਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ: ‘ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਵਚਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕੀ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਦਾ ਆਤਮਾ ਹੈ?’ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਲਈ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਨਾ ਕਿ ‘ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ’ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਫਰਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।¹⁷ ਜਦ ਵਿਚਾਰ, ਪਿਆਰ, ਪਿਆਨ ਦੇਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਇ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੀ ਕੰਮ ਆਵੇਗੀ।

ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੈ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਮਹੱਤਵਹੀਨ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੱਤੀ 15 ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ 7 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਿਖਾਏ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਮੰਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨਾ ਸਾਫ਼ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਹਰ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਦੀ ਫੇਰ ਤੋਂ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ‘ਮੁੱਦੇ’ ਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਅਫ਼ਸੀਆਂ 4: 2)।

ਮੈਂ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵੱਜੋਂ ਪਾਪ ਤੋਂ ਬਚਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਕੀ ਇਹ ਅਨੋਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ

ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਾਪਾਂ ਲਈ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ (ਯੂਹੰਨਾ 3: 16; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 15: 1-3), ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰੀਏ (ਯੂਹੰਨਾ 3: 16; ਮਰਕੁਸ 16: 16; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 22: 16)। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹਰ ਜਵਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਹੈ: ‘‘ਬਚਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?’’ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2:37, 38; 8:36-38; 16:30-33 ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ)। ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਰੀਤਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਲਈ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਾ ਦਿਓ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੰਨ ਲਓ!

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਪਿਛਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੂਸਰਾ ਭਾਗ ‘‘ਜਦ ਕੋਈ ਰੀਤ ਬਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ’’ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ²ਪਿਛਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਾਂਗ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ‘‘ਰੀਤ’’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ³‘‘ਵਿਰਥਾ’’ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਘਮੰਡੀ’’ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਦੁਕਵਾਂ ਅਰਥ ‘‘ਖਾਲੀ, ਬੇਕਾਰ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ’’ ਹੈ। (ਧਿਆਨ ਦਿਓ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪੋਥੀ 1: 14 ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਦਲ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ)। ⁴ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਕ ਢੰਗ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਯਕੀਨਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਜਿਸ ਭਾਗ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਉੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਬੰਧਿਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ⁵ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਵੇਖਣਗੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਬਾਈਬਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ‘‘ਨਹੀਂ’’ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਹਰ ਸਵਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ⁶ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ) ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਡਲੀਆਂ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ⁷ਕੁਝ ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ ਰਾਤ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਰੀਤ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਸੋਚ ਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵਚਨ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਣ ਦਾ। ⁸ਇਸ ਚਰਚਾ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਮੰਡਲੀ ਵੱਲ ਐਲਡਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਉਹ ਮੁੱਖੀ ਹਨ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਸ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਥਾਨਿਕ ਲੋਕਮਤ ਦਾ ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ⁹ਇਸ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਭੋਜ ਦੇ ਫ਼ੌਰਨ ਬਾਅਦ ਚੰਦਾ ਲੈਣਾ ਅਸਾਨੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਭੋਜ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ¹⁰ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ‘‘ਬੰਦਗੀ ਦੇ ਕੰਮਾਂ’’ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ (ਭਾਵ ਚੰਦਾ) ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਉਦੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

¹¹‘‘ਰਵਾਇਤੀ ਪਰਿਵਾਰ’’ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਪਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੈ। ‘‘ਰਵਾਇਤੀ ਪਰਿਵਾਰ’’ ਤੇ ‘‘ਸਮਲਿੰਗੀ ਵਿਆਹਾਂ’’ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ¹²ਜੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ

ਮਾਵਾਂ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਜੋਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਧੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਯਿਸੂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮਨ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ¹³ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ, ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗੱਲ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਸੀ। ਮਰਕੁਸ ਤੀਹ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਮਸੀਹ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਨਿਚੋੜ ਨਿੱਕਲਦਾ ਸੀ। ¹⁴ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 10 ਅਧਿਆਇ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤਕ ਮਰਕੁਸ 7: 14, 15 ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸੀ। ¹⁵ਆਰ. ਸੀ. ਫ਼ੋਸਟਰ, *ਸਟੈਂਡੀਜ਼ ਇਨ ਦ ਲਾਈਫ ਆਫ ਕ੍ਰਾਈਸਟ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ ਬੁਕ ਹਾਊਸ, 1971), 669. ¹⁶ਬਾਈਬਲ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਵੇਂ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਲੀਸੀਆ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਲੱਗੇ (ਵੇਖੋ 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 8:9), ਪਰ ਮਸੀਹੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਸਾਡੇ ਇਸ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ¹⁷ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਮੰਡਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਸਬੂਤ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ 'ਨਾਦਾਨੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ' ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਵੱਖਰਾ ਦਿਸਣ ਲਈ ਵੱਖਰਾ ਬਣਨਾ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਹੈ।